

Παρίσι ονομάστηκε: για την υπεράσπιση της κουλτούρας— μετρίασε, αν δεν εκμηδένισε, τις αντιδράσεις κατά της δύσμορφης ανάπτυξης του οράματος του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ. Το δίλημμα της επιλογής του 'μικρότερου κακού' ξανάφερε τους συμπαθόντες διανοούμενους στον δρόμο της 'προόδου'— αν έτσι τον ονομάσουμε σαν ζόρκι του κακού—, οι οποίοι απορρίπτοντας τις πράξεις του δύσμορφου καπιταλισμού είχαν προσεγγίσει το σοσιαλιστικό στρατόπεδο και έβλεπαν ευνοϊκά το 'πείραμα', τώρα όμως με πολλές επιφυλάξεις: ως αναχίτιση της ναζιστικής αθλιότητας.

... και ο εγκλεισμός

Το κορυφαίο ωστόσο γεγονός του Συνεδρίου της Μόσχας υπήρξε η κήρυξη, από τον Μαξίμ Γκόρκυ, του σοσιαλιστικού ρεαλισμού ως της μόνης τεχνοτροπίας που ανταποκρίνεται στα αιτήματα των καιρών. Ο περιορισμός αυτός είχε δύο προϋποθέσεις, που λειτουργήσαν ως καταναγκασμοί. Έναν 'τεχνικό': τον ρεαλισμό, αποκλείοντας, εξ

Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός

αντιδιαστολής, κάθε άλλη τεχνοτροπία, και έναν 'ιδεολογικό': τον σοσιαλισμό, όπως ερμηνεύταν από τη σοβιετική εξουσία, και μάλιστα τους δευτεροκλασάτους διανοούμενούς της, του κρατικού ή/και κομματικού μηχανισμού, όπως ο Αντρέι Ζντάνοφ με το στυφό πνεύμα του.

Προηγουμένως (δεκαετία του '20) έκαναν λόγο για προλεταριακή τέχνη, τα όρια της οποίας δεν είχαν καθοριστεί, έτσι που το πλάτος έμοιαζε να είναι απεριόριστο και μόνο το περιεχόμενο έμενε να κριθεί και να εγκριθεί. Το σκηνικό αυτό μετά το Συνέδριο άλλαξε: εις βάρος της ελευθερίας της έκφρασης.

Κρίνοντας ωστόσο σήμερα το θέμα (χωρίς τις προκαταλήψεις εκείνων των καιρών με τα φαινόμενα των πλαστογραφήσεων), συναντάμε πολύ συχνά στην ιστορία της λογοτεχνίας: 'στρατευμένη' τέχνη σε μια ιδέα που βρίσκεται έξω από την τέχνη. Είναι ασφαλώς η περίπτωση της θρησκευτικής τέχνης, όπως έχει ονομαστεί (πάλι και εδώ: επιθετικός προσδιορισμός), η οποία υπηρξε μια συγκεκριμένη θρησκευτική δογματική (ανάλογα με τον λαό στον οποίο αναφέρεται) και την αναπαράγει.

Άλλωστε η θρησκευτική τέχνη που, εξ ορισμού, καταγράφει μια πίστη απρογραμμάτιστα, δεν αντιβαίνει στους ίδιους τους νόμους της τέχνης, επειδή ο βιωμα-

